
A magánjogi jogérvényesítés néhány aktuális kérdése a 2014/104/EU irányelv tükrében

Székely Zsófia*

1. Bevezetés

Az Európai Unióban a tisztességes verseny megvalósításához, továbbá a tisztességtelen, versenykorlátozó magatartások kiküszöböléséhez nélkülözhetetlenné vált a tagállamok részéről nemzeti versenyjogi (antitröszt) szabályok, valamint versenyfelügyeleti hatóságok létrehozása, mely idővel közösségi versenyjogi szabályok megalkotását, és mindezek tagállamok felett álló hatáskörrel rendelkező szerv általi kikényszeríthetőségét indukálta. *„Az antitröszt szabályok érvényre juttatásának két útja lehet: egyrészt a versenyfelügyelet (Magyarországon a Gazdasági Versenyhivatal) által – a verseny védelmében – indított közigazgatási eljárás keretében, másrészt pedig „magánfelek” polgári bíróságok előtt benyújtott olyan keresetek folytán, melyekben azok egy versenyjogi jogsértés kapcsán kívánnak polgári jogi jogkövetkezményeket érvényesíteni.”*¹ Előbbi versenyjogi közjogi, utóbbi versenyjogi magánjogi jogérvényesítésnek is nevezhető.

A közösségi és nemzeti versenyjogi szabályok kikényszerítése, valamint megsértésük szankcionálása versenyfelügyeleti eljárások keretén belül történik, mely eljárások közjogi jogérvényesítésre épülnek. E körben a tagállami versenyhatóságok vagy az Európai Bizottság mint uniós versenyhatóság a közjogi jogérvényesítés körében jár el és alkalmaz jogkövetkezményt a versenyjogi jogsértést megvalósító vállalkozásokkal szemben, eljárásuk azonban a kárt szenvedett magánfelek sérelmeit nem orvosolja, ezért *a közösségi versenypolitikában egyre nagyobb hangsúlyt kap, hogy a versenyjog megsértése miatt a magánjogi igények is széles körben kerüljenek érvényesítésre.*²

Míg az Egyesült Államokban a magánjogi jogérvényesítésnek – a kontinentális versenyjogi szabályozástól gyökeresen eltérő – lassan évszázadosnak mondható

* Bírósági titkár, Miskolci Járásbíróság.

¹ Dr. Bassola Bálint és Dr. Fejes Gábor: Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető polgári jogi igények – Néhány alapvetés, in: *Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények.* (szerk.: Dr. Boytha Györgyné), Budapest, HVG-ORAC, 2008, 21. o.

² Dr. Boytha Györgyné (szerk.): *Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények,* Budapest, HVG-ORAC, 2008, 11. o.

hagyományai³ vannak, addig Európában a magánjogi jogérvényesítés gondolatának gyakorlati jogalkalmazásba való integrálása csak a 2000-es évek elejétől fogalmazódott meg.

A magánjogi jogérvényesítés egységes európai szabályai az Európai Parlament és a Tanács által 2014. november hó 26. napján elfogadott, a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról szóló 2014/104/EU irányelvben (a továbbiakban: Irányelv) öltöttek testet.

Az Irányelv magyar jogba történő beültetésének határideje 2016. december 31. napja volt, ennek megfelelően került sor a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) 2016. évi CLXI. törvénnyel történő, 2017. január 1. napjától hatályos módosítására.

Jelen tanulmányban az Irányelv néhány fontosabb rendelkezésének – nevezetesen a bizonyítékok, a nemzeti versenyhatósági határozatok hatálya, az elévülés, az egyetemleges felelősség, valamint a kár számszerűsítése – összefoglalására teszek kísérletet, valamint e körben áttekintem az Irányelv magyar jogba történt beépítésének Tpv.-ben megjelenő eredményét.

Mindenekelőtt érdemes röviden elhatárolni a közjogi és magánjogi jogérvényesítés – mint az érme két oldala – egymást kiegészítő jogintézményét. Előbbi az állam versenyfelügyeleti jogkörén belül, a versenyjogi szabályok kikényszerítését, ezáltal a verseny tisztaságához fűződő közérdeket hivatott szolgálni, míg utóbbi a versenyjogi szabályok megsértéséből adódóan károsult magánszemélyek kártérítéshez jutásához és teljes körű reparációjához ad lehetőséget. „A közjogi jogalkalmazásnak (*public enforcement*) és a magánjogi jogérvényesítésnek (*private enforcement*) ki kell egészíteniük egymást, ugyanis egyik sem helyettesítheti a másikat. A közjogi jogalkalmazás – azaz a versenyfelügyeleti eljárás – ugyan szankcionálja a versenyjogi jogsértést, de ez az „áldozat” helyzetét nem változtatja meg, az ő sérelmét (adott esetben kárát) nem enyhíti.”⁴ Amennyiben tehát a károsultak a versenyjogi szabályokba ütköző magatartásból eredően bekövetkezett károsodásuk ellentételezéseként kártérítésre tartanak igényt, ezzel kapcsolatos igényüket maguk érvényesíthetik, mégpedig a magyar jogrendszer szerinti polgári peres eljárás útján.

A magánjogi jogérvényesítés vonatkozásában a magatartás jogellenességének megállapítása körében lényeges elhatárolni azt az esetet, amikor a kártérítési per megindítása a versenyjogi jogsértés versenyhatóság általi megállapítását – vagyis a versenyhivatali eljárás során kelt határozat meghozatalát – követően történik (follow-on keresetek), avagy versenyhatóság előtti eljárás hiányában kerül sor kártérítési igény érvényesítésére (stand alone keresetek). Előbbi esetben, ha a versenyhatóság megállapította a jogsértést, a bíróság ehhez kötve van, a magatartás jogellenességét már nem kell vizsgálnia, míg utóbbi esetben a károsult

³ Az Egyesül Államokban a magánjogi jogérvényesítés intézményének gyakorlati érvényesülését a háromszoros kártérítés elve – a bíróság kártérítésként a tényleges kár háromszorosáig terjedő összeget ítélhet meg a károsult részére -, a pert megelőző bizonyíték, az irat feltárás (pre-trial discovery), valamint a csoportper (class-action) jellegzetesen amerikai jogintézményei segítik elő.

⁴ Dr. Bassola - Dr. Fejes: i.m. 30. o.

a jogsértőnek vélt magatartás megvalósítását és a kár bekövetkezését követően, a versenyhatóság eljárásától függetlenül indít pert, melynek során a jogellenesség vizsgálata a bíróság feladata és e körben a bizonyítás is a felperesre hárul. A stand-alone keresetek előnye abban ragadható meg, hogy a kártérítés bekövetkeztét, valamint a károsult károkozásról való tudomásszerzését követően a per azonnal megindítható, nem szükséges, hogy a versenyhivatal közérdekből versenyfelügyeleti eljárást indítson és határozatot hozzon, azonban utóbbi hiányában a bizonyítás is jóval nehezebb. Ezzel szemben a follow-on keresetek esetén – bár évekbe telhet, mire jogerős döntést születik – a versenyhatóság határozata a jogalap tekintetében a bíróságot köti, e körben nem kell a nehezen hozzáférhető bizonyítékok felsorakoztatásával a jogellenességet igazolni, emellett a kár mértékének meghatározása során a versenyfelügyeleti eljárás során feltárt bizonyítékok is relevánsak lehetnek, megkönnyítve ezzel a felperes helyzetét.

Ami a közjogi és magánjogi jogérvényesítés eljárási fórumát illeti, „a magyar jogszabályok egyértelműen kettéválasztják a Gazdasági Versenyhivatal és a bíróságok hatáskörét. Míg a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe tartoznak a kartelljogi esetek, az ezzel kapcsolatos kártérítési perek minden esetben a rendes polgári bíróságok útján érvényesíthetőek. A magyar versenytörvény⁵ módosító 2005. évi LXVIII. törvény mindemellett rendelkezik arról, hogy a polgári jogi igényeket közvetlenül a bíróság előtt lehet érvényesíteni a kartelljogi jogszabályok és a piaci erőfölénnyel való visszaélés megsértése esetén.

A magánjogi jogérvényesítés körében alapvetően a kártérítés általános szabályai szerint szükséges eljárni, és bár a tagállamok kártérítési szabályai alapjaiban hasonlóak, részletszabályaikban azonban eltérőek, célszerűnek mutatkozott a magánjogi jogérvényesítés szabályainak egységesítése annak biztosítása érdekében, hogy a versenyjogi jogsértéssel okozott károk megtérítése valamennyi tagállamon belül azonos feltételek között történjen, és ezáltal a belső piac egysége ezen a területen is megvalósuljon.

Az 1/2003/EK rendeletben⁶ foglaltak alapján az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ.) 101. cikkének⁷ és 102. cikkének⁸ közjogi érvényesítését a Bizottság és a nemzeti versenyhatóságok végzik, azonban az EUMSZ. 101. és 102. cikkének közvetlen hatálya van a magánjogi jogalanyok közötti jogviszonyokban is, valamint olyan jogokat és kötelezettségeket keletkeztet az érintett jogalanyokra vonatkozóan, amelyek érvényesülését a nemzeti bíróságoknak kell biztosítaniuk.

A magánjogi jogérvényesítés uniós jogi jogalapját a Bíróság először a Courage kontra Crehan ügyben⁹ a Római Szerződés 85. cikkének¹⁰ egy sörre vonatkozó kizárólagos beszerzési megállapodás vizsgálata kapcsán mondta ki, majd ezt

⁵ A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény

⁶ A Tanács 1/2003/EK rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról [2003] HL L 1, 2003.01.04. 11-25. o.

⁷ A versenyt korlátozó megállapodás tilalmára vonatkozó cikk.

⁸ Az erőfölénnyel való visszaélés tilalmára vonatkozó cikk.

⁹ Courage Ltd kontra Bernard Crehan and Bernard Crehan kontra Courage Ltd and Others, C-453/99, EU:C:2001:465.

¹⁰ Jelenleg az EUMSZ. 101. cikke

követően a bíróság több ügyben is kinyilvánította, hogy az EUMSZ. 101. és 102. cikkének közvetlen hatálya által a versenyjogi jogsértés következtében elszenvedett kárért bárki kártérítést követelhet abban az esetben, ha a kár bekövetkezte és az uniós versenyjogi szabályok megsértése között ok-okozati összefüggés áll fenn. A tagállamok magánjogi kártérítési perekre vonatkozó szabályait összefoglaló Ashurst-tanulmány 2004-ben került közzétételre, melyet követően a magánjogi igények érvényesítésének előmozdításával kapcsolatos jogpolitikai kérdések összegzéseként a Bizottság 2005 decemberében közzétette az EK antitörzst szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről szóló Zöld Könyvét,¹¹ amely a hatékony magánjogi jogérvényesítés gátját képező problémákat, valamint ezek kiküszöbölésére szolgáló jogalkotási lehetőségeket összegezte. A Bizottság 2008-ban adta ki az egységes jogalkalmazást célzó jogalkotási intézkedések előmozdítását szolgáló ún. Fehér Könyvet,¹² majd az ebben kidolgozott elvek tükrében 2013. június 11-én tette közzé a kártérítési igényérvényesítés akadályainak megszüntetését és a versenyjog közjogi és magánjogi érvényesítése közötti kölcsönhatás optimalizálását célul tűző irányelv tervezetét.¹³ Végül az uniós jogalkotási folyamat megkoronázásaként az Irányelv 2014. november hó 26. napján került elfogadásra.

A gazdasági verseny hatékonyságának biztosítása és a versenytörzítő magatartások elleni küzdelem Magyarország Alaptörvényében is megjelenik, amikor az M) cikk deklarálja, hogy Magyarország biztosítja a tisztességes verseny feltételeit, fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.

A Tptv. a hatályba lépésétől kezdődően szűk körben, de szabályozásra került, miszerint a versenyjogi jogszabályok megsértése esetén a kárt szenvedett fél bírósági eljárásban kártérítést követelhet a polgári jog szabályai szerint. „A versenytörvény 2005. évi módosítása¹⁴ megszüntette azt az indokolatlan különbséget, mely annak kapcsán létezett, hogy a magyar versenyjogi jogsértés esetén a bíróság előtti magánjogi igény érvényesítéséhez szükséges volt a GVH jogellenességet kimondó határozata¹⁵, míg az ilyen típusú, közösségi jog alapján indítható keresetekkel közvetlenül lehetett bírósághoz fordulni.”¹⁶

A Tptv. 2005. november hó 01. napján hatályba lépett – a 2005. évi LXVIII. törvény által megállapított – 88/A. § – 88/B. § alakította ki a 2016. december 31. napjáig hatályos szabályozást, mely kimondta a kártérítési igények bíróság előtti közvetlen érvényesítésének lehetőségét. E szerint a gazdasági versenyt korlátozó megállapodás, avagy gazdasági erőfölénnyel való visszaélés miatt bekövetkezett

¹¹ Zöld Könyv – Az EK antitörzst szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. SEC (2005) 1732. COM/2005/0672 végleges.

¹² Fehér Könyv – Az EK antitörzst szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről. SEC(2008) 404., SEC (2008) 405., SEC (2008) 406. COM(2008) 165 végleges.

¹³ Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács Irányelve a tagállamok és az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti jog szerinti kártérítési keresetekre irányadó egyes szabályokról (COM(2013) 404 végleges).

¹⁴ Tptv. 88/A. §.

¹⁵ Szegedi Ítéletábrla Gf.I.30.351/2003., BH2004.151.

¹⁶ Dr. Bassola - Dr. Fejes: i.m. 33. o.

károsodás okán kárt szenvedett fél kártérítési per indítására volt jogosult, mely perben a törvényszéknek a Polgári perrendtartás¹⁷ szabályai szerint kellett eljárnia.

A Tptv. 11. §-a és 21. §-a, valamint az EUMSz. 101. és 102. cikkének megsértése esetére a Tptv. 86. és 88/A. §-a– versenyfelügyeleti eljárás lefolytatása nélkül is – lehetőséget adott arra, hogy a kárt szenvedett magánfelek polgári jogi igényeik érvényesítése végett bírósághoz forduljanak. A jelenleg - az Irányelvmás szóval a bíróság akkor is megállapíthatja egy magatartás versenyjogi szabályba ütközését, ha a magatartás kapcsán nem járt el a versenyhatóság.

2. Az Irányelv hatálya, célkitűzései és alapelvei

Az Irányelv kettős célt fogalmaz meg, nevezetesen a versenyjog közjogi és magánjogi érvényesítése közötti kölcsönhatás optimalizálására, másrészt az uniós versenyjogi szabályok megsértésének sértettjeinek teljes körű kártérítésére kell törekedni, összhangban azzal, hogy a versenyjogi közjogi jogérvényesítés se szenvedjen csorbát.

Az Irányelv szabályai a nemzeti jogrendszerekbe történt átültetést és a nemzeti jogszabály hatályba lépését követően alapvetően a közösségi versenyjogi jogsértések esetén bekövetkezett károk megsértése iránt indított kártérítési keresetekre alkalmazandók, az Irányelv hatálya továbbá a nemzeti versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési keresetekre is kiterjed, amennyiben a nemzeti versenyjog az 1/2003/EK rendelet 3. cikkének (1) bekezdése szerint került alkalmazásra.¹⁸ Az Irányelv azonban nem érinti az olyan nemzeti versenyjogi jogsértésekre tekintettel indított kártérítési kereseteket, amelyeknek az EUMSz. 101. vagy 102. cikkében foglaltak szerint nincs hatása a tagállamok közötti kereskedelemre.

Az egyenértékűség elvéből adódóan a tagállami versenyjogi szabályok megsértése esetén bekövetkezett károk érvényesítésekor nem lehet a károsultra nézve kedvezőtlenebb kártérítési szabályt alkalmazni, mint az uniós versenyjogi jogsértéseknél. A párhuzamos szabályozás elkerülése és az egységes jogalkalmazás érdekében célszerűnek mutatkozik, hogy a tisztán tagállami versenyjogi jogsértések alapján indított kártérítési perekre is ugyanolyan anyagi és eljárási szabályok vonatkozzanak, mint az uniós jogsértésen alapuló kártérítési perekre.

A teljes kártérítés elve¹⁹ szerint az antitröszt szabályok megsértésével kárt

¹⁷ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.).

¹⁸ Ha a tagállamok versenyhatóságai vagy a nemzeti bíróságok az EUMSz. 101. cikke szerinti megállapodásokra, vállalkozások társulásainak döntéseire vagy összehangolt magatartásokra, amelyek e rendelkezés értelmében befolyásolhatják a tagállamok közötti kereskedelmet, a nemzeti versenyjogot alkalmazzák, akkor az ilyen megállapodásokra, döntésekre vagy összehangolt magatartásokra az EUMSz.101. és 102. cikkét is alkalmazniuk kell.

¹⁹A teljes kártérítéshez való jog a kártérítés egyik alapelve, melynek értelmében a károkozó a károsult valamennyi kárát köteles megtéríteni. A teljes kártérítés magába kell, hogy foglalja a tényleges vagyoni kárt, a kár csökkentéséhez szükséges esetleges költségeket, valamint a károkozás következtében elmaradt jövedelmeket.

szenvedett magánszemély teljes kárának megtérítésére jogosult. A teljes kártérítés eredményeként a károsultnak olyan helyzetbe kell kerülnie, amibe a versenyjogi jogsértés hiányában feltételezhetően került volna. A teljes kártérítésnek ennek megfelelően magában kell foglalnia a ténylegesen bekövetkezett vagyoni veszteségért és az elmaradt haszonért járó kártérítést, valamint a kamat fizetését. Az Irányelv azonban nem teszi lehetővé, hogy a károsult az elszenvedett kár mértékét meghaladó kártérítést kapjon, kizárva ezzel az USA-ban általánosan érvényesülő háromszoros kártérítés jogintézményét és a káronszerzést.

A tényleges érvényesülés elvével összhangban a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a kártérítési igények érvényesítésére vonatkozó valamennyi nemzeti – anyagi és eljárási – szabály oly módon kerüljön megállapításra és alkalmazásra, hogy a bírósághoz fordulás a versenyjogi jogsértésből eredően károsult személyek teljes köre számára alapvetően elérhető legyen, függetlenül gazdasági helyzetüktől, a versenyben elfoglalt pozícióiktól.

3. Jog a teljes kártérítéshez – teljes kártérítés elve

A magánjogi jogérvényesítés körében a versenyjogi jogsértés következményeként kárt szenvedett magánszemélyek a jogsértést megvalósító vállalkozásokkal szemben érvényesíthetnek kártérítési igényt. A versenyjogi forgalmazási lánc különböző szintjein elhelyezkedő felek, adott esetben szállító és fogyasztó között szerződéses viszony van, azonban a végső fogyasztók nem feltétlenül állnak szerződéses kapcsolatban a versenyjogi jogsértést megvalósító nagykereskedővel, így ezen vállalkozások felelősségét – függetlenül attól, hogy a kárt szenvedett magánszemélyekkel szerződéses kapcsolatban álltak-e²⁰ – nem a kontraktuális, hanem a deliktuális felelősség fogalomkörén belül célszerű kezelni. Példának okáért, amennyiben a versenyjogi jogsértést - adott esetben egy áremelést - egy nagykereskedő vállalkozás valósítja meg, „*a versenyjogi sérelem nagyon gyakran továbbhárításra kerül az első ún. közvetlen károsult által, és az így továbbadott árral a közvetlen károsult saját kárát csökkentette, vagy éppenséggel megszüntette. A károkozás általános tilalmának következtében egyértelmű, hogy a közvetett károsult közvetlenül perelheti a károkozót kárának megtérítése érdekében.*”²¹

Az Irányelvben alapvető szinten megfogalmazott teljes kártérítés elvéből adódóan a kártérítés a tényleges kár (damnum emergens), az elmaradt haszon (lucrum cessans), valamint a kamatok megfizetését²² is magában foglalja. A vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés, valamint az elmaradt haszon – mint a

²⁰ A magánjogi jogérvényesítés körében előfordulhat, hogy a károsult magánszemélyek nem álltak szerződéses kapcsolatban a versenyjogi jogsértést megvalósító vállalkozásokkal.

²¹ Szamosi Katalin: *A kartell kártérítési perek akadályai Magyarországon* (A PPKE JÁK Deák Ferenc Továbbképző Intézet és Versenyjogi Központ 2007. június hó 08. napján megtartott szakmai napján elhangzott előadás), *Iustum Aequum Salutare* III. 2007/4. 56. o.

²² A kamat mértékével az Irányelv nem foglalkozik, tekintettel azonban arra, hogy a versenyjogi kártérítést a deliktuális felelősség körén belül szükséges elhelyezni, vélhetően az általános kamatmérték alkalmazása indokolt.

kár összetevői – meghatározása a versenyjogban bonyolult, gazdasági elemzést sem nélkülöző feladat, ezen kérdéskörre még a későbbiekben visszatérek.

A kártérítés érvényesítéséhez a versenyellenes magatartás és a kár közötti okozati összefüggés igazolása fontos kritérium, melynek körében kérdésként merülhet fel, hogy kizárólag a közvetlenül vagy a közvetetten okozott károk megtérítésre van-e lehetőség. Közvetlenül okozott kárról beszélünk abban az esetben, amennyiben a versenyjogi jogsértést megvalósító, például kartellben részt vevő vállalkozástól vásárló közbenső fogyasztó a forgalmazási lánc végpontján elhelyezkedő végső fogyasztóra hárítja a kárát, és így végső soron ezen, a kartellben részt vevő vállalkozással közvetlen kapcsolatban nem álló végső fogyasztó lesz a tényleges károsult. Amennyiben az okozati összefüggés, e körben különösen a kár továbbhárítása kimutatható, a közvetetten károsodott személyek is követelhetnek kártérítést. E körben az Irányelv IV. – árnövekedés továbbhárítása című – fejezete határoz meg speciális rendelkezéseket.

4. Bizonyítás, bizonyítékok feltárása és hozzáférés a bizonyítékokhoz

A kártérítési keresetek egyik legfontosabb sarokpontja a bizonyítás kérdése. A magyar jog szerint a felperesnek kell bizonyítania a károkozó magatartást, a kár bekövetkeztét és mértékét, valamint mindezek közötti okozati összefüggést, továbbá az állításai alátámasztására szolgáló tárgyi bizonyítékokat a bíróság rendelkezésére kell bocsátania. A versenyjogi tényállások körében azonban a bizonyítás kérdése az általános kártérítési esetektől jóval bonyolultabb, tekintettel arra, hogy azon bizonyítékok, melyek a kár mértékének megállapításához és az okozati összefüggés feltárásához szükségesek, sokszor az alperes vagy más, a feleken kívülálló, harmadik személy birtokában vannak, esetlegesen a versenyfelügyeleti eljárást lefolytató versenyhatóság kezeli azokat. A bizonyítékokhoz való hozzáférés szabályainak kialakításakor – az Irányelv tükrében – a kárigényt érvényesítő felperes érdekein túlmenően figyelembe kell venni a közjogi jogérvényesítéshez fűződő érdeket, valamint az alperes üzleti titokhoz való jogát is.

Ezen eljárásokat információs aszimmetria jellemzi, nevezetesen az egymással szemben álló, sokszor egymással egyenlőtlen helyzetben – vertikális kapcsolatban – lévő felek közül legtöbbször az alperes tartja birtokában a perdöntő bizonyítékokat, ezért szükséges biztosítani, hogy a felperesek az igényük alátámasztásához szükséges, nehezen beszerezhető bizonyíték produkálása nélkül érvényesíthessék igényüket. *„A versenyjogi jogsértéseken alapuló perekben gyakran jelentős nehézséget jelent a felperesek számára azoknak a bizonyítékoknak az összegyűjtése, amelyek a kár sikeres bizonyításához, illetve a kár összezszerűségének meghatározásához (így pl. magának a jogsértésnek a bizonyítása, illetve annak bizonyítása, hogy a kartell pontosan mennyivel emelte meg az árakat, milyen termékeket és vevőket érintett, időben mikor és meddig jelentkezett a hatása) szükségesek. Ezek a bizonyítékok ugyanis gyakran az alperes vagy harmadik felek (pl. közvetlen vevők, vagy akár versenyhatóság) birtokában*

vannak, és a felperes ráadásul gyakran nem is tud a létezésükről."²³

Az Irányelv a bizonyítékok feltárása fejezetben a felperes igényének érvényesítéséhez szükséges bizonyítékok körében a bizonyítékok két csoportját különbözteti meg, egyrészt az alperes vagy harmadik – a perben nem résztvevő – személy birtokában lévő, rendelkezése alatt álló bizonyítékokra vonatkozó szabályokat állít fel, másrészt a versenyhatóság iratai között szereplő bizonyítékok beszerzésére határoz meg rendelkezéseket. Az Irányelv speciális szabályként lehetővé teszi, hogy amennyiben a felperes a károkozást valószínűsíti, a bíróság az alperest vagy más harmadik felet kötelezhet a rendelkezésére álló, bizonyítékul szolgáló okiratok bíróság elé tárására. Fontos kritérium, hogy az üzleti titkot tartalmazó, vagy a még esetlegesen folyamatban lévő versenyfelügyeleti eljárás eredményességét veszélyeztető iratok csakis a legszükségesebb mértékben, a legszűkebb körűen kerüljenek beszerzésre és ismertetésre.

Hazai jogunkban a Pp. hatályos rendelkezései²⁴ lehetőséget adnak arra, hogy a bizonyításra köteles felperes kérelmére a bíróság az ellenérdekű alperest vagy harmadik személyt kötelezzen, egy a birtokában lévő okirat bemutatására, azonban a Pp. ezen jogintézményt csak érintőlegesen, nagy vonalakban szabályozza, nincsenek részletszabályok arra vonatkozóan, hogy a felek üzleti vagy más titkokhoz fűződő jogai miként érvényesülhetnek.

A felperesnek a rendelkezésére álló bizonyítékok megjelölésével kárigényét valószínűsítienie kell, valamint megalapozott indokolást kell benyújtania annak érdekében, hogy a bíróság kötelezhessen az alperest vagy egy harmadik felet a birtokukban lévő releváns bizonyíték feltárására. A bíróság a felperes által benyújtott indokolt kérelem alapján a lehető legszűkebben és legpontosabban határozza meg a rendelkezésre bocsátandó bizonyítékokat, és rendeli el azok bemutatását. Fontos kritérium az ügynevezett szükségesség-arányosság elve, vagyis, a bíróságnak figyelemmel kell lennie arra, hogy a felperes által kérelmezett bizonyítékfeltárás arányos-e, más szóval a felperes által megjelölt valamely bizonyíték, a megjelölt terjedelemben szükséges-e a kárigény érvényesítéséhez. Elkerülendő ugyanis, hogy szükségtelen, - a per eldöntése szempontjából - irreleváns bizonyíték kerüljön felfedésre, hiszen utóbbi nemcsak a per elhúzását, költségek halmozását eredményezheti, hanem esetlegesen az alperes érdekeit is sértheti.

A bíróságnak az alperes és a harmadik személy jogos érdekeinek vizsgálata körében egyrészt különös figyelemmel kell lennie arra, hogy a felperes által érvényesíteni kívánt kártérítési igényt milyen mértékben támasztják alá a bizonyítékok feltárása iránti kérelem indokolásában megjelölt tények és előterjesztett bizonyítékok, továbbá biztosítania kell, hogy lehetőség szerint ne terjedjen ki a bizonyítás olyan bizonyíték feltárására, amely a releváns bizonyítéktól elválasztható és kárigényének érvényesítése körében relevanciával nem bír. Végül a jogalkalmazónak meg kell vizsgálnia, hogy a feltárni kért bizonyíték tartalmaz-e bizalmas információkat, és amennyiben ezen bizalmas információt tartalmazó

²³ Hegymegi-Barakonyi Zoltán – Horányi Márton: *A Bizottság versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perekre vonatkozó irányelvtervezete*. Versenytükör 2013/2. 6. o.

²⁴ Pp. 190. § (2)-(3) bekezdés.

bizonyíték feltárása nélkülözhetetlen, ezen információk védelmére milyen lehetőségek állnak fenn – például iratbetekintési jog korlátozása vagy az iratok zártan történő kezelése.

Az Irányelv a közvetlenség elve értelmében lehetővé teszi azt is, hogy a felperes hivatkozása szerint bizonyítékkal rendelkező alperes vagy harmadik fél a bizonyíték feltárására kötelezés előtt a bíróság által meghallgatható legyen és előadhassa a feltárni kért bizonyítékokkal kapcsolatos álláspontját, valamint vitathassa a felperes által előadottakat.

A bizonyítékfeltárás vonatkozásában a bíróság szankcionálhatja azon felet, harmadik személyt, avagy mindezek jogi képviselőjét abban az esetben, ha elmulasztják vagy megtagadják valamely nemzeti bíróság bizonyítékfeltárásra vonatkozó végzésének teljesítését, továbbá amennyiben releváns bizonyítékot semmisítenek meg. Az Irányelv ezen szankciók mibenlétét annyiban határozza meg, hogy az alkalmazott szankcióknak hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lenniük, valamint lehetővé kell tenni, hogy a peres féllel szemben a hátrányos jogkövetkezmény levonása, illetve a költségek viselésére kötelezés alkalmazható legyen. Utóbbi nem idegen a Pp. 8. §-ában foglaltaktól, így ennek magyar jogba történő átültetése vélhetően nem fog problémát okozni a jogalkotó számára.

A magánjogi jogérvényesítés során lehetséges, hogy valamely releváns bizonyíték a versenyhatóság ügyiratában található. Természetesen ez nem vonatkozik a versenyhatóságok belső dokumentumaira, valamint a versenyhatóságok közötti levelezésre, azok – ahogyan a Tpv-t-ben is – abszolút védelmet élveznek²⁵ és csak a versenyhatóság előtti eljárásban, a versenyhatóság által használhatók fel. Ezzel összhangban a közjogi jogérvényesítés érdekében az egyik legfontosabb kritérium, amire a bíróságnak figyelemmel kell lennie, hogy a bizonyítékfeltárás a versenyhatóság előtti eljárás eredményességét ne befolyásolja, ne veszélyeztesse.

A nemzeti bíróságok bizonyos bizonyítékok feltárását kizárólag azt követően rendelhetik el, hogy a versenyhatóság határozat elfogadásával vagy egyéb módon lezárta eljárását. Ezen bizonyítékok egyrészt valamely természetes vagy jogi személy által kifejezetten a versenyhatósági eljárás céljára létrehozott információk, másrészt a versenyhatóság eljárása során keletkezett és a feleknek megküldött információk, végül pedig a visszavont egyezségi beadványok.

Az egyezségi (settlement) eljárás keretében azok a vállalkozások, amelyek meghatározott típusú versenyjogi ügyekben²⁶ elismerik jogsértésüket és a törvényben meghatározott eljárási jogaik érvényesítéséről lemondanak, tíz százalékos bírságcsökkentésben részesülhetnek. A titkos kartellek felderítéséhez és megszüntetéséhez fűződő közérdek kiemelt fontossága okán az engedékenységi eljárás - szigorú feltételek mellett - lehetőséget ad a kartell megállapodásban részt vevő vállalkozások számára, hogy a versenyhatósággal való együttműködés esetén a versenyfelügyeleti bírság alól teljes mértékben vagy részben mentesüljenek. Mind az engedékenységi, mind a settlement eljárás a közjogi jogérvényesítés

²⁵ Tpv-t. 55/A. § e) pont.

²⁶ A magyar szabályozásban a Tpv-t. 11. §, 21. § és EUMSZ. 10. cikk és 102. cikke.

eredményességét szolgálja, ezért célszerű ezen eljárások során keletkezett releváns iratok bizonyos szintű védelme, melyet a magyar versenyjogi szabályokhoz hasonlóan az Irányelv is biztosítani rendel. Az Irányelv határozott abban a kérdésben, hogy a bíróságok semmilyen esetben sem kötelezhetnek egy felet vagy egy harmadik személyt engedékenységi nyilatkozat vagy egyezségi beadvány feltárására. Ennek ellenére lehetősége van a felperesnek arra, hogy indokolt kérelmet nyújtson be a bíróság felé annak megvizsgálására, hogy az általa hivatkozott, versenyhatósági iratban fellelhető okirati bizonyíték a tartalma szerint ténylegesen engedékenységi nyilatkozatnak vagy egyezségi beadványnak minősül. A versenyfelügyeleti eljárás lezárulását követően azonban ezen iratok hozzáférhetővé válnak, ugyanis rendelkezésre bocsátásuk, a már lezárt versenyfelügyeleti eljárás kimenetelét, sikerét nem veszélyezteti.

A bizonyítás körében a „follow-on” eljárásoknál a jogsértés megállapítása nem kérdéses, tekintettel arra, hogy a versenyhivatal határozatának jogsértést megállapító részéhez a bíróság kötve van, e körben a felperesnek bizonyítási kötelezettsége nincs, amit bizonyítania kell, az a jogsértő magatartás és a károsodás közötti okozati összefüggés, másrészt a kár mértéke, mely utóbbi a komplex és folyamatosan változó piaci folyamatok okán szintén bonyolult. A kár mértéke vonatkozásában a bekövetkezett kár és az elmaradt haszon bizonyítása szükséges. Utóbbi tekintetében problémás annak alátámasztása, hogy a jogsértő magatartás esetén mi lett volna a piaci ár, valamint, hogy a károsult fél mint a forgalmazási lánc köztes szintjén álló jogalany, az ártöbbletet nem építette be a saját áraiba, azaz a kárt ezzel részben nem hárította át a saját vásárlóira.

A bírói gyakorlat szerint, amennyiben a versenyhivatal megállapítja a Tpv. 11. § vagy 21. §-ának megsértését, az ugyanezen jogellenes magatartással okozott kár megtérítése iránt indított kártérítési perben a magatartás jogellenessége vonatkozásában bizonyítási eljárást nem kell lefolytatni, a bíróság a versenyhatóság határozatához kötve van, a jogsértés megtörténte nem vitatható. Abban az esetben amennyiben a jogellenesség a versenyhatósági eljárásban nem kerül megállapításra, quasi jogellenességet kizáró ok áll fenn, és a bíróság nem állapíthatja meg azon magatartás jogellenességét, amelyet a versenyhatóság jogszerűnek minősített.²⁷ Utóbbi Tpv.-ben történő rögzítése szükségesnek mutatkozik annak érdekében, hogy a bíróság által lefolytatandó eljárás menete a versenyhatóság jogellenességet, valamint jogellenesség hiányát kimondó határozata estére is, mind a felperesek, mind az alperesek számára is egyértelmű legyen.

A versenyjogi jogsértések esetén nem a polgári jogban használatos klasszikus értékcsökkenés és elmaradt haszon fogalmi köre merül fel, ezért a perben a bíróság szakértelme hiányában szakértő kirendelése, ezáltal összetett szakértői bizonyítás lefolytatása nélkülözhetetlen. További problémát jelent, hogy a szükségszerűen kirendelendő szakértőnek a valós és a jogsértés hiányában feltételezett piaci árakkal, a haszonnal és haszonképességgel, a fogyasztók vásárlóerejével és egyéb gazdasági szempontból értékelhető ismérvek ismeretében

²⁷BH2004.151.

kell állást foglalnia a kártérítés mértéke vonatkozásában. Elengedhetetlen ezen kártérítési perekben, hogy a bíróság közgazdasági szakértőt rendeljen ki a piaci viszonyok elemzésére, majd ezen szakértő által megállapított tényleges és feltételezett piaci helyzet összehasonlítása alapján könyvszakértőnek kell állást foglalnia a kár összegéről és az elmaradt haszon mértékéről. A szakértői bizonyításhoz a szakértők részére teljeskörűen rendelkezésre kell bocsátani a szakértői elemzéshez szükséges okiratokat, pénzügyi kimutatásokat, bevételi bizonylatokat, azonban ez is problémás lehet, tekintettel arra, hogy a bizonyítékok szolgáltatására köteles felperesnek rendszerint ezen okiratok és információk nincsenek a birtokában, továbbá a versenyhatóság által kezelt iratok üzleti titkot vagy más védett adatot tartalmazhatnak. Vélhetően ezen problémának is sikeres megoldását fogja szolgálni a bizonyítékfeltárás – előzőekben már áttekintett – Irányelv által bevezetett jogintézménye.

Az alperes a bizonyítás körében védekezhet azzal, hogy a piacon lezajló egyéb gazdasági folyamatok is befolyásolták a kár mértékét, valamint, hogy a felperes a kárt áthárította, azonban ezen védekezéshez szükséges bizonyítékokat fel kell tárnia. Az általános gazdasági folyamatok bizonyítása, akár köztudomású tényekre hivatkozással, avagy nyilvános okiratok csatolásával lehetséges, azonban a kár áthárítása körében valószínű, hogy ennek tényét és mértékét alátámasztó bizonyítékok a felperes, vagy más harmadik személy birtokában vannak, így a magánjogi jogérvényesítés során nemcsak a felperes, hanem az alperes is az általános kártérítési pereknél nehezebb helyzetben van, nem kizárt, hogy az Irányelv bizonyítékfeltárással kapcsolatos rendelkezései az alperes érdekét szolgálják.

Összességként rögzíthető, hogy a releváns bizonyítékok ellenérdekű vagy harmadik fél általi szolgáltatása nem idegen jogintézmény a magyar jogtól, figyelemmel arra, hogy a Pp. 190. §-a lehetővé teszi, hogy a felperes által pontosan megjelölt és rendelkezésére nem álló bizonyíték, tipikusan valamely releváns okirat kiadására a bíróság az alperest vagy harmadik felet kötelezzon. A versenyjogi kártérítések esetén azonban problémás lehet, hogy a többnyire magánszemélyként fellépő felperesek nincsenek abban a helyzetben, hogy meghatározzák, milyen, a kár mértékének alátámasztására alkalmas bizonyíték van az alperes birtokában.

Az Irányelv rendelkezéseinek megfelelő, a versenyjogi jogsértésen alapuló kártérítési perekre vonatkozó speciális szabályozás megalkotása volt indokolt, így Tpvt. módosítása külön részben - a 88/J. § alatt tartalmazza a bizonyításra vonatkozó, Pp.-től eltérő, speciális bizonyítási szabályokat. A Tpvt. is egyértelművé teszi a Ptk. kártérítés körében is érvényesülő alapelvét, miszerint a Tpvt. IV. és V. Fejezetében foglalt rendelkezések megsértésére hivatkozó felperes köteles bizonyítani a jogsértést alátámasztó tényeket.

A magyar jogalkotó külön nevesíti az irat, egyéb bizonyítási eszköz, valamint adatok mint bizonyítási eszközök kategóriáját, nevezetesen ezek közlésére vagy bemutatására a bíróság bárkit kötelezhet, amennyiben az indítványozó fél ezen bizonyítékokkal nem rendelkezik és valószínűsíti, hogy a per eldöntése szempontjából releváns tény vagy körülmény bizonyítására alkalmas lehet. A

felperes kérelmére akkor rendelhető el a bizonyíték feltárása, ha mindezekon túlmenően a felperes az igénye fennállását, valamint tényállításainak valóságát már valószínűsítette. Utóbbiak mérlegelése - további, más személytől beszerzendő bizonyítékok függvényében - igencsak problémás lehet a gyakorlatban.

Az Irányelvhez hasonlóan a Tpvt. garanciális szabályok lefektetésével rendelkezik a bizonyítékfeltárás bíróság általi elrendeléséről. A bíróságnak ugyanis széles körű mérlegelést kell lefolytatnia. E körben vizsgálnia kell, hogy a felek kérelmeit és álláspontját milyen mértékben támasztják alá a bizonyítékfeltárára vonatkozó indítvány indokolásában előadottak, arányban áll-e a beszerzéssel járó költség és a beszerzendő bizonyítékok jelentősége. Utóbbi körben elkerülendő, hogy adott esetben perben nem álló személytől, magas költséggel beszerzett bizonyíték, a perben nem releváns bizonyíték beszerzése történjen meg. Végül a Tpvt. is szükségessé teszi a beszerzendő bizonyítékok körében a korlátozottan megismerhető adatok védelmét, valamint a bizonyíték irreleváns részének elkülöníthetőségét.

Mivel a felperes által megjelölt bizonyíték az alperes vagy harmadik személy rendelkezése alatt áll, fontos, hogy a bizonyíték megghiúsításának veszélye okán a bíróság a felperes indítványáról késedelem nélkül határozzon. Ennek érdekében a Tpvt. a bíróságot soron kívüli döntésre kötelezi. Az, hogy a bíróságnak a bizonyíték feltárására kötelezni kért személyt meg kell hallgatnia, veszélyeztetheti a bizonyíték feltárásának veszélyét, azonban a fegyverek egyenlőségének elvéből következően garanciális szabályt jelent a bizonyítékkal rendelkező fél részére.

A bíróság előtti jogok biztosítása okán került szabályozásra, miszerint a perben részt nem vevő, bizonyítékfeltárára kötelezett személyt tanúként kell meghallgatni, és értelemszerűen a tanú jogai és kötelezettségei irányadók rá. Szintén széles körű mérlegelést enged a bíróság részére a Tpvt. azzal, hogy a korlátozottan megismerhető adatot tartalmazó bizonyíték feltárására a titoktartás alóli felmentés megadására jogosult személy nemleges nyilatkozata esetén helye van, amennyiben az a per eldöntése szempontjából feltétlenül szükséges. Korlát azonban, hogy csakis ezen perben lehetséges ezen bizonyíték felhasználása, valamint a per szereplőinek a bizonyíték vagy adat megismerését megelőzően titoktartási kötelezettséget kell vállalniuk, és az ilyen adatot tartalmazó iratot másolatot, valamint kivonatot készíteni nem lehet.

Taxatív felsorolással meghatározza a törvény, hogy mely bizonyíték feltárása nem rendelhető el, valamint mely bizonyíték feltárásához kötődik egyéb feltétel, például uniós versenyhatóság eljárása vagy büntetőeljárás.²⁸ Ezen esetekben a kérelem érdemi vizsgálatára sem kell, hogy sor kerüljön, a kérelmet a bíróságnak mérlegelés nélkül, azonnal el kell utasítani, kivéve, ha a bíróság nem a rendelkezésre álló adatokból nem képes megítélni, hogy feltárni kért bizonyíték a felsorolt kategóriába tartozik-e, mert ez esetben az uniós versenyhatóságot megkeresheti vagy a feleket is meghallgathatja.

Amennyiben a bizonyíték feltárására más mód nincs, az uniós versenyhatóság is megkereshető bizonyítékfeltárás végett, azonban ekkor a perbíróságnak az

²⁸ Tpvt. 88/N. § (1)-(3) bekezdés.

általános szempontokon túlmenően vizsgálnia kell, hogy a feltárni kért bizonyíték beazonosításra alkalmas módon került-e megjelölésre, azt hogy a kártérítési keresettel mennyiben függ össze, valamint nem jár-e a közérdek és a közjogi jogérvényesítéshez fűződő érdek aránytalan sérelmével.

5. Tagállami határozatok hatálya

A polgári bíróság a versenyhatóság felülvizsgálattal nem támadott, vagy a felülvizsgáló bíróság jogsértést megállapító részéhez kötve van.²⁹ „E szabály a Kúria egyik korábbi elvi határozatával³⁰ szemben egyértelművé teszi, hogy a bíróság nem csupán azokban az ügyekben van kötve a GVH jogsértésre vonatkozó döntéséhez, amelyekben a versenyfelügyeleti eljárás a peres eljárásról történt értesülésre tekintettel indult meg, hanem akkor is, ha a GVH már a pert megelőzően megindította vagy meghozta a határozatát.”³¹

Az Irányelv 9. cikke értelmében a tagállamoknak biztosítani kell, hogy a valamely nemzeti versenyhatóság vagy felülvizsgáló bíróság által hozott jogerős határozatban megállapított versenyjogi jogsértés a magánjogi jogérvényesítés során ne legyen vitatható a nemzeti bíróságok előtt indított kártérítési perekben.³² Ezen túlmenően szükséges, hogy amennyiben a versenyjogi jogsértést megállapító jogerős határozatot egy másik tagállam hatósága vagy bírósága hozta meg, e jogerős határozatra az adott tagállam bírósága előtt a nemzeti joggal összhangban legalább, mint a versenyjogi jogsértés megtörténtének prima facie bizonyítékára hivatkozni lehessen, és azt adott esetben a felek által előterjesztett egyéb bizonyítékokkal együtt meg lehessen vizsgálni. Az Irányelvvél összhangban áll, hogy a versenyhivatal keresettel nem támadott határozatának, illetve a versenyhivatal határozatát felülvizsgáló bíróság határozatának a törvénysértést vagy annak hiányát megállapító részéhez a kártérítési pert lefolytató bíróság kötve van. A versenyhivatal, illetve a versenyhivatal határozatának felülvizsgálata esetén a közigazgatási perben eljáró bíróság határozata azonban csak a jogsértés kérdésében köti a polgári bíróságot, vagyis a kártérítési igény egyéb kérdéseiben a bíróság szabadon dönt. Mindemellett a bíróság a versenyhivatal határozatának kizárólag a törvénysértést vagy annak hiányát megállapító részéhez van kötve, így kötelezettségvállalásról³³ szóló végzés meghozatala nem akadályozza annak, hogy a

²⁹ Tptv. 88. § (6a) bekezdés.

³⁰ A Kúria 1/2012. számú gazdasági elvi határozata.

³¹ Szabó Péter: *A versenyjog megsértésén alapuló kártérítési igények magánjogi érvényesítésének néhány időszzerű kérdése*. Versenytükör 2015/2. 58. o.

³² Ennek értelmében a Versenytanács felülvizsgálat útján nem támadott, vagy bíróság előtt jogerőre emelkedett határozatában a versenyjogi jogsértés tárgyában hozott döntés quasi res iudicata-nak minősül, a felek által már nem vitatható, nem tartozik a polgári perben eljáró bíróság hatáskörébe a már elbírált versenyjogi magatartás vizsgálata.

³³ Tptv. 75. § (1) bekezdése szerint, ha a hivatalból indult versenyfelügyeleti eljárásban vizsgált magatartás tekintetében az ügyfél kötelezettséget vállal arra, hogy magatartását meghatározott módon összhangba hozza az alkalmazandó jogszabályi rendelkezésekkel, és a közérdek hatékony védelme ilyen módon is biztosítható, az eljáró versenytanács határozatában kötelezővé teheti a

bíróság a versenyhivatal által vizsgált magatartás tekintetében eljárjon és a törvénysértést, vagy annak hiányát megállapítsa.

A jogellenesség bizonyítása körében, a felperes és a bíróság feladatát könnyítő, míg az alperes helyzetét nehezítő rendelkezés, hogy valamely versenyhatóság vagy felülvizsgálati bíróság által hozott jogerős határozatban megállapított versenyjogi jogsértés megtörténte ne legyen az alperes által vitatható. Tulajdonképpen ez azt jelenti, hogy a nemzeti versenyhatóság vagy közigazgatási bíróság által jogerősen megállapított jogsértés ténye, mint *prima facie* bizonyíték, a kártérítési perben nem vitatható.³⁴ Kiegészítő szabály, hogy más tagállami versenyhatóság vagy felülvizsgálati bíróság által jogerősen megállapított jogsértés ténye bizonyítékként hivatkozható és a bizonyítékok mérlegelése körében azt a bíróságnak a többi bizonyítékkal egyenértékűnek kell tekintenie és saját belátása szerint a többi bizonyítékkal összefüggésben kell értékelnie. Ha a nemzeti versenyhatóság, vagy felülvizsgálat során a bíróság jogerős határozatban megállapította az EUMSZ. 101. és 102. cikkének megsértését, a magatartás jogsértő jellegének vizsgálata nem képezheti jogvita tárgyát, és a jogsértést kimondó megállapítás nem vitatható az adott jogsértés miatt indított kártérítési perben.

Az Irányelv nívumot vezet be, amikor előírja a tagállamok számára, hogy bármely EU-s tagállam versenyhatóságának határozata vonatkozásában biztosítsa annak kötőerejét. Ennek oka pergazdaságossági és célszerűségi szempontokban keresendő ugyanis, ha a Bizottság és a hazai versenyhatóság határozatának kötőereje biztosított, célszerű ennek biztosítása más tagállamok versenyhatósági határozataira nézve is, tekintettel arra, hogy felesleges a más tagállam versenyhatóságai által megállapított jogsértés vonatkozásában a kártérítési perben bizonyítás lefolytatása a jogsértés megtörténte nézve, továbbá a nemzeti versenyhatóságok jogsértést megállapító határozatai felülvizsgálat tárgyát képezhetik, így az érintett vállalkozások számára biztosított a bírósági jogvédelem.

A tagállami határozatok elfogadása és kötelező ereje által az Irányelv szintén a károsult felperesek helyzetét könnyíti, valamint a versenyjogi kompetenciával kevésbé rendelkező bíróságok eljárását segíti, elkerülve a versenyjogi jogsértés megállapíthatósága körében lefolytatandó bizonyítás duplikálását.

A Tpv. az Irányelv átültetésével – a versenyjogi perekben problémás bizonyítás könnyítése érdekében – rögzítette, hogy a perbíróság a jogsértés megállapításához kötvé van, amennyiben a Gazdasági Versenyhivatal vagy az Európai Bizottság a versenyjogi jogsértést bíróság előtt meg nem támadott határozatában, vagy felülvizsgálati bíróság jogerős ítéletben megállapította. Ezen eset ténylegesen a follow-on keresetek kategóriáját jelenti, amely a már korábban kifejtettek szerint is könnyíti a felperesek helyzetét, ugyanis a jogsértésen túlmenően "csupán" a kár mértékének bizonyításával és a felelősség kérdésével kapcsolatos bizonyítás

vállalás teljesítését anélkül, hogy a határozatban a jogsértés megvalósulását vagy annak hiányát megállapítaná. Ha az ügyfél a vizsgált magatartással időközben felhagyott, a magatartás ismételt tanúsításának elkerülését biztosító átlátható és ellenőrizhető magatartási szabályok betartására vállalható kötelezettség.

³⁴ *Prima facie* bizonyíték: a versenyhatósági határozatokban jogerősen megállapított jogsértés megtörténte a nemzeti bíróságok előtti kártérítési perekben nem lehet vitatni, az ilyen határozatokra a versenyjogi jogsértés bizonyítékként lehet hivatkozni.

szükséges a pernyertességhez.

Az előzőektől enyhébb szabályként megdönthető vélelmet állít fel a Tpvt. a más tagállami versenyhatóságok döntései vonatkozásában, vagyis ellenkező bizonyításig más tagállami versenyhatóság bíróság előtt nem támadott döntésében, vagy felülvizsgálati bíróság jogerős határozatának versenyjogi jogsértést megállapító részében foglaltakat tényként kell elfogadnia a perbíróságnak. Ezen utóbbi szabály oka a tagállami versenyfelügyeleti eljárások különbözőségéből eredhet.

6. Elévülés

Az elévülési idő vonatkozásában az Irányelv az elévülés kezdő időpontja, időtartama, az elévülés megszakadása, és nyugvása körülményeinek körében tartalmaz alapvető rendelkezéseket. Ami az elévülési idő kezdő időpontját illeti, egyértelmű, hogy az elévülés nem kezdődhet a jogsértés megszűnése előtt, valamint azelőtt, hogy a felperes tudomással bírna a jogsértő magatartásról, annak jogsértő mivoltáról, a kár bekövetkeztéről, továbbá a jogsértő személyéről. Az elévülés akkor sem kezdődhet meg, ha a felperes tőle ésszerűen elvárható módon nem tudott a fentiekben hivatkozott körülményekről. Az ésszerű elvárhatóság kategóriája szubjektív és minden ügyben, minden felperes vonatkozásában külön, egyediesítve vizsgálendő. Látható, hogy az elévülés akkor kezdődhet el, amikor a károsult a károkozó magatartással kapcsolatos valamennyi releváns körülménnyel tisztába kerül. Az Irányelv elévülési idő kezdetére vonatkozó részletes szabályozása a károsultak jogvédelmét hivatott szolgálni, ugyanis a jogalkotó álláspontja szerint a károsult vélhetően csak ekkor kerül abba a helyzetbe, hogy a kártérítési pert megindíthassa, így méltánytalan volna vele szemben, ha az elévülési idő – a magyar polgári jogban is érvényesülő szabályhoz hasonlóan – a kár bekövetkezésekor elkezdődne.

Az Irányelv a magyar szabályozáshoz hasonlóan az elévülési időt legalább 5 évben határozza meg, azonban ettől hosszabb, a károsult számára előnyösebb időtartam meghatározása is lehetséges azon tagállamokban, amelyek az általános elévülési időt 5 évnél hosszabb időtartamban határozzák meg.

Amennyiben a versenyhatóság a jogsértés vonatkozásában vizsgálatot, majd eljárást indít, ezt az elévülési idő megszakadásaként vagy nyugvásaként szükséges szabályozni azzal, hogy az elévülés a jogsértést megállapító határozat jogerőre emelkedése vagy az eljárás egyéb módon történő befejezése után egy évvel érhet véget. Magyarul amennyiben a Versenyhivatal eljárást indít, az eljárás befejezését – bírósági felülvizsgálat esetén jogerős ítéletet – követően újabb egy év áll a károsult rendelkezésére, hogy a magánjogi jogérvényesítési eljárást megindítsa.

Az Irányelv szabályai több módosítást is szükségessé tettek a magánjogi jogsértésből eredő igények elévülési szabályai tekintetében. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) elévülésre vonatkozó rendelkezéseit ugyanis nem garantálják azt, hogy az elévülési idő ne kezdődjön meg a károsult elvárható tudomásszerzését megelőzően, nem

szabályozott az elévülési idő kezdete folytatólagos és ismétlődő jogsértés esetében, valamint a Tpv. alapján a versenyfelügyeleti eljárás idején sem nyugszik az elévülési idő.

Az elévülés kérdését szintén a Tpv. rendezi. A kártérítési igény elévülési ideje konjunktív feltételrendszer megvalósulása esetén veszi kezdetét akkor, amikor egyrészt a versenyjogi jogsértést megvalósító magatartás megszűnt, és a károsult tudomást szerzett vagy kellő gondosság mellett tudomást kellett volna szereznie a jogsértő magatartásról és arról, hogy az versenyjogi jogsértésnek minősül, a jogsértéssel okozott kárról, és a jogsértő személyéről. A kellő gondosság kategóriájának megítéléséhez vélhetően a gyakorlati jogalkalmazás határoz meg majd elveket.

Az elévülés nyugvása körében a Tpv. két esetkört említ, egyrészt, ha valamely uniós versenyhatóság a jogsértő magatartással összefüggésben eljárást indít, az eljárás megindításától a versenyhatóság vagy bírósági felülvizsgálat esetén a bíróság jogerős döntését követő egy évig, míg alternatív vitarendezés esetén - az alternatív vitarendezésben részt vevő fél vonatkozásában - az eljárás befejezéséig az elévülés nyugszik. A nyugvást követően a Ptk. 6:24. §-ának (2) bekezdése az irányadó, azaz az akadály megszűnésétől számított egyéves határidőn belül a követelés akkor is érvényesíthető, ha az elévülési idő eltelt, vagy abból egy évnél kevesebb van hátra.

Az Irányelv 10. cikke (2) bekezdésének értelmezésekor és a rendelkezés átültetésekor tisztázandó, hogy a kártérítés iránti igény elévülésének kezdő időpontja a követelés esedékességének időpontjával egybeesik-e. A Ptk. 6:22. § (2) bekezdése alapján ugyanis az elévülés akkor kezdődik, amikor a követelés esedékessé válik, vagyis a károsodás bekövetkezésének időpontjában nyomban esedékes, az Irányelv rendelkezése értelmében azonban az elévülési idő nem kezdődhet meg azelőtt, mielőtt a károsult tudomást szerzett volna a károkozó magatartásról, annak versenyjogi jogsértő jellegéről, a kár bekövetkeztéről és a jogsértő személyéről. Utóbbi tudomásszerzés időpontja azonban elválhat a károsodás bekövetkezésének időpontjától, ezért az Irányelv Ptk.-val való összhangjának megteremtése szükségesnek mutatkozik. Az Irányelv 10. cikk (2) bekezdésének esetkörére – mely az elévülés kezdő időpontját határozza meg – a Ptk. az elévülés nyugvását rendeli alkalmazni, mindaddig, amíg a károsult abba a helyzetbe kerül, hogy az igényérvényesítést megkezdhesse.

A Ptk. az elévülés időpontját a károsodás bekövetkeztéhez, mint objektív körülményhez köti, mely független a károsult károsodásról, versenyjogi jogellenességről és a károkozó személyéről való tudomásszerzésétől, szemben az irányelv idézett szubjektív tudatállapothoz kötött eseteivel. Álláspontom szerint a Ptk.-ban írt általános elévülési szabályok változatlanul hagyása mellett a Tpv.-ben szükséges az elévülésre vonatkozó általánostól eltérő szabályokról rendelkezni.

Az Irányelv elévülésre vonatkozó rendelkezései akként összegezhetőek, hogy bár az elévülés jogintézményét és az elévülési időt tekintve gyökeresen eltérő szabályok magyar jogban történő meghonosítása nem szükséges, azonban az elévülés részletszabályainak kialakítása az általánostól eltérő speciális szabályozással célszerű.

7. Felelősség

Az Irányelv a magyar jog közös károkozásra vonatkozó szabályaihoz hasonlóan a versenyjogi jogsértést közös magatartással előidéző vállalkozások egyetemleges felelősségét mondja ki. Önmagában ez nem jelent novumot, hiszen a legtöbb tagállami jogrendszer közös károkozás esetén az egyetemleges felelősség intézményét biztosítja. Amennyiben a versenyjogi jogsértést több vállalkozás közös magatartásával idézi elő, a vállalkozásoknak egyetemlegesen kell felelniük az okozott kárért, vagyis a károsult a megítélt teljes kártérítési összeget bármelyik károkozótól követelheti, mindaddig, amíg a kárt teljes mértékben meg nem térítették.

Speciális szabályként, ezzel mintegy különbséget téve a vállalkozások között – azok mérete és piaci részesedése szerint – az Irányelv a kis- és középvállalkozások esetén lehetővé teszi, hogy az Irányelv által meghatározott feltételek teljesülése esetén³⁵ ezen vállalkozások kizárólag a saját közvetlen és közvetett vevőikkel szemben vonhatók felelősségre. Azon vállalkozás, amely a károsult felé teljesített, regressz³⁶ igényel fordulhat a többi vállalkozás felé, és követelheti a kártérítés rá eső részét meghaladó összeget. Többek károkozása esetén azonban a bizonyítás további problémákat vethet fel, ugyanis az engedékenységi programban részt vett, és a versenyhatóság bírsága alól egészben vagy részben mentesült vállalkozás által fizetendő hozzájárulás összege nem haladhatja meg az általa a saját közvetlen vagy közvetett vevőinek okozott kár összegét.

Kártérítési igényel a közvetlen károsult mellett a közvetett károsult is felléphet. Közvetett károsultról beszélünk, ha a jogsértő magatartást elkövető, esetlegesen a kartellben résztvevő vállalkozástól vásárolt alapanyagból közvetett vevő is vásárol, és ezen alapanyagot továbbadja egy harmadik személy, adott esetben végső fogyasztó részére. Ebben az esetben felmerülhet az úgynevezett kárnszerzés tilalma, vagyis a kartellben résztvevő vállalkozástól vásárló vállalkozás az elszenvedett jogsértésből származó kárát és költségeit átháríthatja a végső fogyasztóra.

A korábban már tárgyalt engedékenység jogintézménye által a törvény azzal kedvez az engedékenységben részesült vállalkozásnak, hogy felelőssége csak akkor kerülhet érvényesítésre, ha többi jogsértő vállalkozással szemben a kártérítés

³⁵ A tagállamok biztosítják, hogy abban az esetben, ha a jogsértő a 2003/361/EK bizottsági ajánlásban meghatározott kis- vagy középvállalkozás (kkv), a jogsértő – a teljes kártérítéshez való, a 3. cikkben meghatározott jog sérelme nélkül – kizárólag a saját közvetlen és közvetett vevőikkel szemben legyen felelősségre vonható, amennyiben

a) az adott piacon fennálló részesedése a versenyjogi jogsértés időtartama alatt mindvégig 5 % alatt maradt; valamint

b) az egyetemleges felelősségre vonatkozó rendes szabályok alkalmazása esetén gazdaságilag végérvényesen életképtelenné válna, eszközei pedig teljesen elértéktelenednének. Ezen eltérés nem alkalmazható, amennyiben:

a) a kkv vezető szerepet játszott a versenyjogi jogsértésben vagy más vállalkozásokat a versenyjogi jogsértésben való részvételre kényszerített; vagy

b) korábban már megállapítást nyert, hogy a kkv versenyjogi jogsértést követett el.

³⁶ Más által okozott kár megtérítése esetén a kártérítést teljesítő a károkozótól követelheti az általa teljesített összeg megtérítését.

összegének behajtása eredménytelen. Ezen szabály azonban csak a teljes bírságelengedésben részesülő vállalkozás számára biztosított lehetőség. További kedvezmény, hogy a végrehajtás során az engedékenységben részesített károkozó sortartásos felelőssége érvényesül, vagyis csak akkor indítható vele szemben végrehajtás, ha az elsődleges felelőssel szemben megindított végrehajtás eredménytelen volt.

Ezen kedvezmény alapja, hogy *„a sikeres engedékenységi kérelmezők lényegesen kedvezőtlenebb helyzetbe kerülnek a kártérítési felelősség kockázata tekintetében azokhoz a jogsértő vállalkozásokhoz képest, amelyek nem működnek együtt a hatósággal a jogsértés feltárásában. Amennyiben ugyanis az engedékenységi kérelmező nem részesül semmilyen speciális védelemben, akkor az általános szabályok alapján vele szemben jellemzően azonnal jogerőssé válik a versenyhatóság határozata, és ameddig a többi kartelltaggal szemben a kártérítési per a versenyhatóság határozata elleni jogorvoslatok időtartama alatt felfüggesztésre kerül, addig az engedékenységi kérelmezővel szemben indított kártérítési per akár le is zárulhat.”*³⁷ A károsultak ezért a sikeres kártérítési per elérése érdekében célszerűen rögtön az engedékenységben részesített vállalkozásokat perelhetik teljes káruk megtérítése érdekében, hátrányos helyzetet teremtve ezáltal az engedékenységben részesült jogalanyok számára.

Az Irányelv szerint a mentességben részesülő vállalkozás az egyéb károsultak felé csak akkor felel, ha e károsultak bizonyítják, hogy nem tudnak teljes kártérítéshez jutni a jogsértés többi résztvevőjétől. Az egyetemleges felelősséget az Irányelv tehát nem szünteti meg, csupán speciális mögöttes felelősséggé alakítja. Emellett azonban a közös károkozó vállalkozások egymással szemben regressz igényvel élhetnek, az általuk teljesített, de felelősségük mértékét meghaladó kártérítés vonatkozásában, azzal, hogy az engedékenységben részesült vállalkozás esetében a regressz igényt az Irányelv ezen vállalkozás közvetlen vagy közvetett vásárlóinak és beszállítóinak okozott kár összegére korlátozza.

A Tpvt. korábbi szabályai nem gátolták a károkozók együttes perelését, csak a végrehajtás szempontjából érvényesült az úgynevezett sortartásos felelősség, ugyanis, a kár megtérítése mindaddig megtagadható volt, ameddig a követelés ugyanazon jogsértésért felelős másik károkozótól behajtható, ám ez csupán a jogerősen megítélt kártérítés végrehajtásának sorrendjét határozza meg a speciális mögöttes felelősség létrehozásával, és nem zárja ki az engedékenységgel érintett vállalkozás perlehetőségét.

A közjogi jogérvényesítés során alkalmazott engedékenység mint a jogsértésben részt vevő, de a versenyhatóság munkáját segítő vállalkozással szembeni jogintézmény jelenleg a magánjogi jogérvényesítésre kizárólag a sortartásos felelősség körében ragadható meg, a regressz igények vonatkozásában azonban nem jelenik meg.

A Tpvt. módosítása az alternatív vitarendezés elterjedését célzóan rendelkezik arról, hogy az alternatív vitarendezésben részt vevő és meghatározott mértékű kártérítést vállaló vállalkozástól meg nem térült kár kizárólag a vitarendezésben

³⁷ Hegymegi-Barakonyi – Horányi: i.m. 14. o.

részt nem vett vállalkozástól követelhető, és ezen vállalkozás a vitarendezésben kártérítés fizetését vállaló vállalkozással szemben regresz igényvel nem léphet fel. A megállapodás során érvényesített káron felüli, nem fedezett kár megtérítését a károsult a vitarendezésben részt vevő vállalkozástól akkor követelheti, ha más károkozótól az nem hajtható be és a vitarendezés során ezt nem zárták ki.

A Tpv. is szabályozza a kis- és középvállalkozás, valamint az engedékenységi eljárásban részt vevő korlátozott felelősségét. Kis- és középvállalkozás csak a saját közvetlen és közvetett vevőivel vagy beszállítóival szembeni kár megtérítésére köteles amennyiben részesedése az érintett piacon a jogsértés teljes időtartama alatt nem érte el az 5%-ot, és az egyetemleges felelősség alkalmazása esetén működése ellehetetlenülne. Ezen főszabály alól a Tpv. kivételeket határoz meg, nevezetesen nem mentesülhet a kis- és középvállalkozás, ha már korábban valamelyik tagállami versenyhatóság, a Bizottság vagy a Gazdasági Versenyhivatal határozatában a versenyjogi jogsértését megállapította, vagy, ha más kis és középvállalkozásnak nem minősülő ugyanazon jogsértést elkövető vállalkozástól a kár nem, vagy nem teljes mértékben hajtható be, illetve szankcióként, amennyiben az adott kis- és középvállalkozás a jogsértésben vezető vagy kényszerítő szerepet töltött be. Ugyancsak a saját közvetlen és közvetett vevőinek és beszállítóinak okozott kár megtérítéséért felel az engedékenység alapján mentesülő vállalkozás, a többi károsulttal szemben pedig csak feltételesen akkor, ha a kár más vállalkozástól nem vagy nem teljes mértékben hajtható be.

8. Kárvélelem, kár számszerűsítése

A felperesnek magánjogi igénye érvényesítéséhez – a korábbiakban kifejtettek alapján – fő szabály szerint a jogellenes – antitröszt – magatartást, a bekövetkezett kára mértékét, az ezek közötti okozati összefüggést, továbbá a károkozó vétkességét kell bizonyítania. A kár mértékének bizonyítása körében a Tpv. 2008. szeptember hó 01. napján hatályba lépett módosítása az úgynevezett kőkemény kartellek³⁸ által megvalósított károkozó magatartások estére könnyítést hozott a gyakorlati jogalkalmazásba, amikor jogszabályi szinten rendelkezett arról,³⁹ hogy a Tpv. 11. §-ába, illetve az EUMSZ. 101. cikkébe ütköző, versenytársak közötti, az eladási árak közvetlen vagy közvetett meghatározására, a piac felosztására, termelési vagy eladási kvóták meghatározására irányuló versenyt korlátozó megállapodásban részes fél ellen indított, bármely polgári jogi igény érvényesítése iránti perben a jogsértésnek a jogsértő által alkalmazott ár mértékére gyakorolt hatásának bizonyítása során - ellenkező bizonyításig - úgy kell tekinteni, hogy a jogsértés az árat tíz százaléknyi mértékben befolyásolta.

³⁸ Kőkemény kartellnek azon versenykorlátozó megállapodások minősülnek, amelyeknek tárgya a versenytársak közötti árrögítés, a pályázatokon való összejárás, a kibocsátott termékek mennyiségének korlátozása vagy kvótaként való felosztása, vagy a piacok egymás közötti felosztása a fogyasztók, az eladók, a területek vagy az értékesítési csatornák alapján. OECD: Hard Core Cartels: Meeting of the OECD Council at Ministerial Level. 2000.

³⁹ Tpv. 88/C. §.

Hasonló megdönthető vélelmet tartalmaz az Irányelv 17. cikkének (2) bekezdése azzal, hogy a vélelem körét kiterjeszti valamennyi kartell megállapodásra, azonban a kár vélelmezett mértékére vonatkozóan nem állapít meg rendelkezést. Az Irányelv ezen túlmenően lehetőséget biztosít a bíróságok részére a károsult által elszenvedett kár mértékének becsléssel történő megállapítására, valamint ezzel összefüggésben a versenyhatóság jogsegély iránti megkeresésére.

Alláspontom szerint fontos bizonyítási kérdést vethet fel a kár bekövetkezése pontos időpontjának megjelölése, ami a kamat kezdő időpontjának meghatározása körében nélkülözhetetlen a bíróság számára. A versenyjogi jogsértéssel okozott károk sokrétűek lehetnek. A verseny korlátozását közvetlenül célzó kőkemény kartellek esetében az árak jogellenes emelése közvetlen kárt okoz a terméket megvásárló vevőknek, vagy a közvetlen kárt továbbhárító vállalkozás, a jogsértők szempontjából közvetett vevőinek. *„A kartellen kívüli vállalkozás is dönthet úgy, hogy élve a lehetőséggel maga is követi az árszínvonal emelkedését, és ezáltal az ún. esernyő hatás keretében végeredményben a kartell olyan vevőknek is kárt okoz, akikkel nincs is eladói viszonyban. Emellett azonban kárt szenvednek azok is, akik a magasabb ár miatt le kell, hogy mondjanak a termék megvásárlásáról.”*⁴⁰ *„Károsulhatnak ugyanakkor a kartell egyes tagjai is, akik számára a rögzített magasabb ár nem teszi lehetővé a profit maximalizálását, és emellett több vevőt veszítenek, mint amennyi még gazdaságossá tenné számukra az áremelést.”*⁴¹

Láthatóan nem zárható ki olyan eset, amikor a jogellenes kartellben részt nem vevő versenytárs vállalkozás a kínálati árait magasabb összegben határozza meg, mint amelyet rendes versenyfeltételek között, a kartell hiányában választott volna. Ekkor a megnövelt kínálati ár a vállalkozás önálló döntése, azonban ennek következtében ezen vállalkozás vevői is kárt szenvedhetnek, melynek végső oka a versenyellenes kartellmagatartás. Ez az úgynevezett árernyőhatás (umbrella pricing). Az árernyőhatás károsultja akkor is követelheti a kartellben részt vevő vállalkozásoktól az elszenvedett kárai megtérítését, ha nem állt velük szerződéses kapcsolatban, ehhez azonban bizonyítania kell azt, hogy az önállóan eljáró – kartellben részt nem vevő – vállalkozás az érintett piac, kartellező magatartás okán kialakult jellemzői miatt alkalmazott magasabb árakat, vagyis ezen áremelés a kartell hatással volt. A kár jellemzően abból adódik, hogy a kartellezők által érvényesített ár magasabb lesz, mintha az valódi versenyben alakult volna ki. Így van ez akkor is, ha a kartellezők nem közvetlenül az árat határozták meg, hanem közöttük a piac került felosztásra, vagy egymás között kvótákat határoztak meg, ugyanis ezek a versenykorlátozások - közvetetten ugyan -, de hatást gyakorolnak az árakra.

Erőfölénnyel való visszaélés esetében, ha az kizáró hatású visszaélésként⁴²

⁴⁰Dr. Csépai Balázs: A kár fogalma, a kár számításának kérdései, in *Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények* (szerk.: Dr. Boytha Györgyné), Budapest, HVG-ORAC, 2008, 115-116. o.

⁴¹Lásd *uo.* 115-116. o.

⁴²A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés hatása a versenytársak releváns piacról történő kizárása,

jelenik meg, elsősorban a piacról kiszoruló, vagy oda belépni nem tudó vállalkozások káráról beszélhetünk. A kizsákmányoló visszaélések⁴³ esetében, a kőkemény kartellek áremeléséhez hasonlóan a kár közvetlenül jelenik meg a fogyasztóknál a magasabb árak miatti többlet kiadások, illetve elmaradt fogyasztás formájában. *„Az elmaradt haszon (lucrum cessans) szerepe valóban inkább az olyan jogsértések esetén válik hangsúlyossá, amikor annak eredményeként a károsultak a piacról kizáródnak, oda belépni nem tudnak, azaz profitszerző üzleti tevékenységük korlátozódik. Időbe telhet, míg a jogsértés piaci hatásai érzékelhetővé válnak a károsultnál, és az sem biztos, hogy a jogsértés megszűnése rögtön helyreállítja a normális üzletmenet lehetőségét.”*⁴⁴

A kár számításakor a pillanatnyi helyzetet kell összevetni azzal a helyzettel, amely akkor jött volna létre, ha a kár nem következik be. A kártérítés célja ezen két helyzet közötti különbség helyreállítása, összegszerű kiegyenlítése. A kár számszerűsítése kapcsán úgynevezett kontraktuális elemzést kell végezni, vagyis a kárigénylő tényleges helyzetét azzal a helyzettel kell összevetni, amelyben a jogsértés elmaradása esetében lenne. A gyakorlatban azonban ez nem teljesen egyszerű, ugyanis közben a piaci viszonyok önmagukban, a versenyjogi jogsértéstől függetlenül is változhattak és hatással lehettek a jogsértést elszenvedő vállalkozásra. Azon helyzet rekonstruálása, amelyben a kár nem következett be, egy hipotetikus helyzetet feltételez, és tekintettel arra, hogy a versenyjogi jogsértések esetén sokrétű gazdasági folyamattal állunk szemben, ennek meghatározása problémát okozhat a magánjogi jogérvényesítés során.

A kár számszerűsítése bonyolult, közigazdasági ismereteket is igénylő feladat, szükséges tehát annak garantálása, hogy a felperesre háruló bizonyítási teher ne tegye lehetetlenné, vagy túlságosan nehézé a kártérítéshez való jog érvényesítését. Az Irányelv szerint biztosítani kell, hogy amennyiben a kár bekövetkezte kétséget kizáró bizonyítást nyer, és a kár mértékének meghatározása a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján lehetetlen vagy annak számszerűsítése nehézségekbe ütközik, a bíróságok becslés útján állapítsák meg annak mértékét.

A becslés módszertanának kimunkálása a tagállamok feladata, esetenként nem nélkülözhető e körben szakértő kirendelése, valamint az Irányelv lehetőséget ad arra, hogy a kár mértékének meghatározásához a bíróságok a versenyhatóságokat is megkereshessék, azonban ennek eredménye kérdéses, tekintettel arra, hogy a versenyhatóság nem minden esetben foglalkozik a versenyfelügyeleti eljárás során a kár pontos mértékével, ezért erre vonatkozó adat sem feltétlenül áll rendelkezésére. *„Jelenleg nem világos, hogy a versenyhivatal hogyan tudna a kárösszegek tekintetében nyilatkozni, tekintve, hogy eljárása során esetenként nem is szükséges bizonyítania piaci hatást, így áremelkedést (azaz kárt) sem ahhoz, hogy jogsértést állapíthasson meg.”*⁴⁵ A becslési eljárást elősegítendő, hogy a kár

kiszorítása.

⁴³A gazdasági erőfölénnyel való visszaélés hatása a fogyasztók áremeléssel, hátrányos feltételek elfogadásra kényszerítésével történő kizsákmányolása.

⁴⁴Dr. Csépai: i.m. 121. o.

⁴⁵Szatmáry István – Musch Bence: *Milyen változásokat hozhat a versenyjogi kártérítésekről szóló irányelv?* Advocatus a DLA PIPER jogi blogja. Url: <http://blogs.dlapipier.com/advocatus/?p=1728>.

számszerűsítésének módszereiről és technikáiról a Bizottság tájékoztató jellegű, nem kötelező erejű gyakorlati útmutatót⁴⁶ tett közzé.

Az Irányelv által felállított megdönthető vélelem valamennyi kartelljogi jogsértés esetén alkalmazandó, szemben a Tpv-t.-vel, amely a vélelmet csak a legsúlyosabb jogsértésekre, a kőkemény (hardcore) kartellekre és azon belül is csak az eladó oldalára vezeti be, az nem terjed ki a vevői árkartellekre, figyelemmel arra, hogy ezen jogsértések szinte bizonyosan befolyásolják az árat, így közvetlen hatásuk e vonatkozásban egy egyszerű számszerű törvényi vélelemmel megragadható. Ha a kár mértékét a felperesnek mint vevőnek kell bizonyítania, információk hiányában kérnie kell a bíróságot, hogy kötelezze az alperest az általa a múltban alkalmazott árak (költségek) bemutatására. A vélelem megdöntéséhez a kartellezőnek kell bizonyítania, hogy a kartell hiányában sem lett volna alacsonyabb az ár, valamint a bizonyításnak arra is ki kell terjednie, hogy a kartell célja nem az árak emelése volt. Ha ez az ellenbizonyítás sikertelen a vélelem nem dőlhet meg. Ezen megdönthető vélelem jogintézménye a károsult bizonyítási nehézségeinek enyhítésére hivatott. Azzal, hogy megdönthető vélelem lévén a károkozóként perelt alperes a vélelmet megdöntheti, a bizonyítási terhet ő viseli – véleményem szerint helyesen – hiszen a bizonyításhoz szükséges adatok, dokumentumok az ő birtokában vannak. E szabály kockázattelepítő hatása az, hogy az olyan kivételes esetekben, amikor a bizonyítás ellehetetlenül, nem a károsultra, hanem arra telepíti a kár viselésének kötelezettségét, akinek jogsértő magatartása megállapítást nyert. Fontos leszögezni, hogy a vélelem csak 10%-os mértékig működik, az ezt meghaladó kár mértékét a felperesnek kell bizonyítania. A vélelem alkalmazásához a felperesnek a kartell-megállapodást, illetve az alperesnek ebben való részvételét kell igazolnia, mindkét esetben – amennyiben versenyfelügyeleti eljárás folyt – a Versenyhivatal határozatára támaszkodhat.

A jogalkotó által felállított megdönthető vélelmen túl a jogsértő magatartás és a károsodás közötti okozati összefüggés bizonyítása a felperest terheli. Ha mindezt bizonyítja, a jogellenes magatartás arra kifejtett hatása mértékét, ezáltal a kár összegét, a törvényi vélelemmel felállított 10% erejéig nem kell bizonyítania. A felperesre azonban ezen felül – a kártérítés általános szabályaira visszavezethetően – jelentős további bizonyítási teher nehezedik, ugyanis igazolnia kell, hogy eleget tett kárenyhítési kötelezettségének – például próbálkozott más, olcsóbb beszerzési forrással, illetve ilyen nem volt –, továbbá azt is, hogy a kárt nem hártotta át másra – azaz azt nem tudta beépíteni az áraiba, illetve beépítette, de emiatt csökkent a forgalma –. Mindezekon túlmenően a felperesnek a kártérítés összegének megállapításához értelemszerűen bizonyítania kell azokat a körülményeket, melyek a kártérítés összegének meghatározásában relevánsak, ilyen például az általa vásárolt áru mennyisége. Végezetül megjegyzendő, hogy a vélelem nem érinti azokat az eseteket, mikor a károsult kára nem az érvényesített árakban testesül meg, ilyenkor ugyanis az általános kártérítési szabályok irányadók.

A magyar szabályozás Irányelvnél való megfelelése körében a legfontosabb cél, hogy a károkozás tényének megdönthető vélelmét – az egységességet

⁴⁶A Bizottság közleménye az Európai Unió működéséről szóló szerződés 101. és 102. cikkének megsértése alapján indított kártérítési keresetekben a károk számszerűsítéséről 2013/C 167/07.

biztosítva – a kartellekre (vételi és eladási árak, egyéb kereskedelmi feltételek) általánosságban szükséges kiterjeszteni és összhangba hozni a Tptv. 10%-os kármértékének megdönthető vélelmével. E körben ugyanis az Irányelv rendelkezést nem tartalmaz, a tagállamoknak így lehetőségük van e körben részletesebb szabályok elfogadására.

A Tptv. alapelveként rögzíti, hogy az Irányelvnek megfelelően, hogy a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség általános szabályai szerint köteles a károkozó a kárt megtéríteni, a kárért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződéses kikötés semmis, valamint megdönthető vélelemként, ellenkező bizonyításáig vélelmezni kell, hogy a jogsértés kárt okozott, ha a felperes bizonyítja, hogy versenyjogi jogsértést kartellt valósított meg. A kartellhez kapcsolódó további vélelem, hogy kartellel okozott jogsértés esetén ellenkező bizonyításig vélelmezni kell, hogy a versenyjogi jogsértés a jogsértő vállalkozás által alkalmazott árat tíz százaléknyi mértékben befolyásolta.

A kár bekövetkezésével, mértékével és a károkozás, valamint a kár közötti okozati összefüggéssel kapcsolatban a bíróság állásfoglalás végett - e körben konkrét kérdések megjelölésével - megkeresheti a Gazdasági Versenyhivaltat. A Versenyhivatalnak amennyiben állást kíván foglalni, ezt 45 napon belül kell megtennie, ennek hiányában a megkeresés kézbesítésétől számított 15 napon belül - indokolás nélkül - nyilatkoznia kell, hogy nem kíván állásfoglalást adni. A Versenyhivatal állásfoglalását a bíróságnak észrevételezésre a peres felek rendelkezésére kell bocsátania, azonban az állásfoglalás a bíróságot nem köti. Eszerint, amennyiben a perben beszerzett bizonyítékok vagy más adat az állásfoglalást kétségessé teszik, a bíróság azt figyelmen kívül hagyhatja.

9. Kialakítandó szabályozás

Az Európai Unió jogrendszerében az irányelv olyan jogalkotási aktus, amely valamennyi uniós tagállam számára kötelezően elérendő célkitűzést állapít meg azzal, hogy a célkitűzés megvalósításának módját az egyes országokra bízta. Az Irányelv tagállami jogrendszerekbe való átültetésének határideje 2016. december 27. napja. Az implementálás során az Irányelv valamennyi jogelvét és az egyes jogintézmények speciális szabályait be kell építeni a tagállami jogrendszerekbe, avagy a már meglévő jogintézményeket kell az irányelvnek megfelelően a speciális versenyjogi szabályozáshoz alakítani.

A hazai szabályozást tekintve kérdés, hogy a magyar jogba történő átültetéshez szükség van-e új eljárási vagy anyagi jogi jogintézmények bevezetésére, vagy elegendő-e a meglévők átalakítása, valamint, hogy a szabályozás a már meglévő Tptv.-ben esetlegesen egy új fejezet kialakításával, avagy új jogszabály megalkotásával valósuljon meg. Nem kérdés, hogy az Irányelv magyar jogba való átültetését jogszabályi szinten kell megoldani, ugyanis az irányelvben rögzített szabályokhoz kapcsolódó rendelkezések a törvényi szintű Tptv.-ben, a Pp.-ben és a Ptk.-ban lehettek fel, ezért az alsóbb szintű szabályozás semmiképp sem indokolt. Az átültetés kapcsán két alternatíva mutatkozik elfogadhatónak. Egyrészt az

Irányelv rendelkezéseinek Tpvt.-be illesztése, másrészt pedig egy új, az Európai Unió versenyjogi rendelkezéseinek megsértésén alapuló, nemzeti bíróságok előtt indított kártérítési keresetekre irányadó szabályokról szóló törvény megalkotása.

Az Irányelv rendelkezései a versenyjogot, mint speciális jogágot érintik, így a jelenleg hatályos Pp.-ben vagy a készülő új perrendtartási törvényben indokolatlan volna a szabályok elhelyezése, ám az Irányelv rendelkezéseinek Tpvt.-ben való elhelyezésével megvalósulna azon követelmény, hogy az azonos vagy hasonló életviszonyok lehetőleg ugyanolyan szintű, vagy azonos jogszabályban legyenek szabályozandók, valamint a versenyjogi szabályozással kapcsolatos bírósági eljárás egységessége, és az egységes terminológia alkalmazása is lehetővé válna. Véleményem szerint teljesen célszerűtlen volna a versenyjogi jogsértések kapcsán a közjogi jogérvényesítéstől eltérő jogszabályban rendelkezni a magánjogi jogérvényesítésről, tekintettel az Irányelv azon céljára is, hogy ezen két igényérvényesítési módnak egymást ki kell egészítenie, kölcsönhatásaikat optimalizálni kell.

Álláspontom szerint a Tpvt.-ben egy különálló fejezet beillesztése indokolt, mely kizárólag a versenyjogi jogsértések magánjogi jogérvényesítésére vonatkozó szabályokat rendszerezi. Az Irányelv nem érinti az olyan versenyjogi jogsértéseket, amelyek nincsenek hatással a tagállamok közötti kereskedelemre, azonban – az egységesség és a jogbiztonság érdekében – indokoltnak mutatkozik az Irányelv szabályainak kiterjesztése a Tpvt. 11. és 21. §-ába ütköző jogsértések esetén indított kártérítési perekre.

A magánjogi jogérvényesítés kapcsán az Irányelvben rögzített speciális bizonyítási szabályok – megítélésem szerint – kizárólag ezen kártérítési perekben lesznek alkalmazandók, így ezen szabályok Pp.-ben történő elhelyezése nem indokolt, mindezek rögzítése a Tpvt.-ben szükséges azzal, hogy a bizonyítás mögöttes szabályaként a Pp. irányadó, avagy a Pp. rendelkezéseit a Tpvt. mint lex specialis vonatkozó rendelkezéseivel összhangban kell alkalmazni. Az Irányelv azon rendelkezéseit, melyeket a hatályos magyar jogszabályok is tartalmaznak, szükségtelen ismételtlen szabályozni. Ilyenek például a teljes kártérítés elve, az elévülés, valamint az egyetemleges felelősség általános szabályai, melyre vonatkozó – az Irányelvvel azonos – rendelkezések a Ptk.-ban⁴⁷ lelhetőek fel.

10. Összegzés

A magánjogi jogérvényesítés Magyarországon jelenleg még gyerekcipőben jár, és valószínűleg az Irányelv implementálását követően sem fognak egyelőre megsokszorozódni a versenyjogi jogsértéseken alapuló kártérítési perek, melynek oka álláspontom szerint az ehhez szükséges jogi kultúra hiánya. Az Igazságügyi Minisztérium az elfogadott irányelv átültetése vonatkozásában 2015 szeptemberében készített javaslatot, a végső szabályozás jelenleg még nem került elfogadásra. Az Irányelv átültetése körében „*alapvető fontosságú, hogy a*

⁴⁷ Ptk. 6:22. § (1) bekezdés, 6:524. § (1) bekezdés.

magánjogi jogérvényesítés és a közjogi jogérvényesítés egymást oly módon egészítse ki, hogy a magánjogi jogérvényesítés elterjedése ne vezessen a közjogi jogérvényesítés hatékonyságának romlásához, illetve hogy megfelelő garanciák beépítésével elkerülhető legyen a magánjogi jogérvényesítés előmozdítására irányuló szabályokkal való visszaélés.”⁴⁸ Az Irányelv Bizottsági felülvizsgálatának kitűzött időpontja 2020,⁴⁹ melynek körében a tagállamok által kialakított szabályozás Irányelvvél való összhangja, valamint gyakorlati alkalmazásának vizsgálata várható. A vizsgálat eredményeként feltárt, a gyakorlatban felmerülő problémák vélhetően az EU-s és a nemzeti szabályozás korrigálását teszik majd szükségessé. Álláspontom szerint azonban végső soron a fogyasztói érdekek és jogok egyre szélesebb körben való érvényesítése a versenyjogi kártérítési perek elterjedéséhez fog majd vezetni.

48 Hegymegi-Barakonyi - Horányi: i.m.18. o.

49 A Bizottságnak 2020. december hó 27. napjáig kell az Irányelvet felülvizsgálnia és jelentést készítenie az Európai Parlament és a Tanács részére.